

V Kunvaldě.

Nad Kláštercem, vsí s památným kostelem, k severu asi hodinu cesty táhne se hluboké a nešíroké údolí Divoké Orlice až ke vsi Čiháku na samých pruských hranicích, rozložené v ouvale při potoku, jenž do Orlice na levém její břehu chvátaje, zároveň tu tvoří hranice mezi královstvím Českým a Pruskem. Krajina ta je od Klášterce proti řece k Čiháku čím dále tím malebnější a divočejší. Stráně a srázy pravého i levého břehu jsou porostly hustými lesy, „Jedlovinou“, až ku pruským hranicím na břehu levém, na pravém pak rozlehlejšími ještě lesy žamberskými. Údolí, kterým se Orlice prudce hrne, jest v těch končinách vlastně již úžlabinou. Na úpatí strání samým lesem valí se bystré vlny mladé řeky a hlasný jejich šumot ruší kolem klid a ticho zamlklého, černého hvozdu.

Zvláštního půvabu dodávají té lesní divočině žulové balvany a ohromné skály, lesem i při samé řece roztroušené. Na první pohled nás klamou. Zdají se býti pískovcovými. Klam ten způsoben rušivým účinkem povětří na jejich povrch.

Skály leží tu o samotě, tu ve skupinách ve stínu lesním, probělávající se z různé zeleni ostružin,

mechu a kapradí, nebo pnou se, zvláště nad řekou samou jako mohutné bašty, a mnohé z nich upomínají nás velikostí svou na skalnaté obry v bludišti adrspašském nebo teplickém. Kolem nich pnou se štihlé jedle i kosmatější smrky, a na skalách samých uchytla se buď borovička nebo jiný lesní druh. Do pat těch skal narážejí hlučící prudké vlny, nebo tichnou na písku u břehu a tvoří malou, klidnou zátoku, nad níž se dumná olšina bujně zelená.

Sedíme na skále, nasloucháme ustavičnému, stejnému a přece ne jednotvárnému hukotu vln, hledíme na les, a nechce se nám ani z toho divokého koutku. Než my máme jiný cíl.

Vracíme se stezkou, kterou jsme od Klášterce přišli. O něj samý jen zavadíme, dáme se vysočinou nad ním směrem západním a za hodinu dojdeme vesnice. Rozkládá se v úžlabině při potoku, jenž od severu přicházejí, jižněji, skoro již na samém konci vesnice, dobrou hodinu roztáhlé, spojuje se s říčkou Rokytenkou, taktéž od severu tekoucí, a s ní kvapí pod Žamberk do Divoké Orlice.

Rozlehlá vesnice je v poloze dosti pěkné, při potoku, nad nímž na pravém břehu tu tam bělavá skála vyráží. Na levo svah volnější, samá lučina, samá zahrada s ovocnými stromy, v nichž a nad nimiž se probíhávají chaloupky i selské statky. Než nač jsme vážili sem zvláštní cestu? Jen pro tuto krajinu, když máme ještě v mysli svěží obrazy krajín při Divoké Orlici? Ne, jdeme pro vzpomínky. Stanuli jsme na půdě historické, pro nás Čechy velice památné. Jsme ve vsi Kunvaldu, u kolébky Jednoty Českobratrské, slavné a žehnané paměti.

Hrad Litice v nedalekém sousedství, někdy zboží královské, dostal se po pánech z Lichtenburka ve druhé polovici XIV. století pánům z Kunštátu a

z Poděbrad a zůstal v jejich držení po celé století. Roku 1389 Boček z Kunštátu koupil od Ješka Kdu-lince ves Kunvald a připojil ji ku zboží Litickému. Že však týž Ješek byl Pražským židům velice dlužen a že jim tímto prodejem valně jistoty ušlo, dovedli toho, že zboží Kunvaldské bylo králem osazeno a podrženo do konečného vyřízení, jež stalo se v březnu téhož roku, a vyřízením tím král Václav IV. Kunvald přisoudil panu Bočkovi. Odtud vesnice napořád při zboží Litickém zůstala.

Roku 1427 zdědil je náš Jiřík z Poděbrad po svém otci Viktorinovi, a za něho stala se ves Kunvald v dějinách našich i vůbec památnou.

Války husitské byly dobojovány, ale spory náboženské nikoliv. V národě českém zůstala nespokojenost se stavem církve křesťanské, a touha po jejím obnovení neustala planouti jako před válkami, zvláště když sám volený biskup M. Rokycana na kázáních výmluvně toužil a naříkal, že hyne duch pravého náboženství, a oznamoval zavedení lidu křesťanského. Mnozí z jeho horlivých posluchačů docházeli i k němu, tak že se shromažďovali u něho jako sbor učenníkův. Mezi nimi nad všechny vynikal bratr Řehoř, rodilý zeman, ale schudlý, o němž obecně je mínění, že byl sestřencem Rokycanovým. Ten obdržev skrze voleného arcibiskupa spisy Petra Chelčického, seznal v nich ducha sobě příbuzného, a četl vysloveno v jeho spisech, což dosud jemu samému dřímalo ve hlubinách duše. Odtud přirozeně to nadšení pro náhledy Chelčického samotáře filosofa, odtud také touha, aby myšlenky jeho byly uskutečněny, v život uvedeny. A z toho nutně pocházelo odtržení od římské církve a založení církve nové.

Řehoř našel záhy dosti druhů smýšlení s ním stejného. Byli to všichni ti, kteří s ním k Rokycan-

novi docházeli. Ti snažili se o to, aby slovuťný tento muž, požívající veliké váhy v národě českém, postavil se v čelo nové, vlastně obnovené církve. Pokoušeli se o to skrze mnohá léta, ale nadarmo. Rokycana, máje mnohé jiné ohledy veřejné i osobní, nemohl jim vyhověti. Než aby jim svou dobrou vůli ukázal, a také snad, aby se jich zbavil, vymohl na králi Jiřím volné místo v soukromí na králově zboží Litickém, ve vsi Kunvaldě za Žamberkem.

A tak se stala osamělá, pohorská ves prvním útlukem a jako kolébkou světoznámé naší Jednoty. Tenkrát, když se sem první Bratří přistěhovali, jistě tak útulně nevypadala jako dnešního dne. Byloť po válkách husitských a krutých nepokojích, jež ještě za léta po jmenovaných válkách trvaly. Krajina kolem Litic a Žampachu jmenovitě r. 1421 strašlivě utrpěla vpádem Slezáků, kteří v dotčené krajině všecko vyplnili a v požeh dali. A tak zboží Litickému, kdež obyvatelstvo bylo za těch bouří zředlo, noví přistěhovalci na škodu nebyli. Dávni pak tu osadníci nové své sousedy dobře přijali, neboť smýšlení tábořské, bratrskému příbuzné, bylo tu valně rozšířeno, zvláště v okolí hradu Lanšperka.

Toto usazení se prvotních Bratří v Kunvaldě stalo se r. 1457. Za těmito prvními přistěhovalci, za bratrem Řehořem a jeho druhy, přicházeli sem i let následujících jiní, stejně smýšlející z Čech i z Moravy, jak sedláci a řemeslníci, tak i zemané a kněží. V osadě jejich však nebylo žádných rozdílů stavů a všichni jmenovali se bratřími.

V této pohorské vesnici stal se opravdivý, zdárný pokus prováděti skutkem zákon o lásce bratrské, v pravdě křesťanské, a o rovnosti všech. Tu poprvé skutkem konáno, čím Jednota se tak slavnou stala,

„ustanovení se ve spravedlnosti, kteráž z Boha jest, vedení života ctnostného, pokorného, tichého, zdržlivého, trpělivého a čistého, ostříhání se ve víře Kristově, přebývání spolu v duchu lásky a v posluhování sobě vespolek“.

Z počátku sice ukázalo se, že jednotlivci mají různá mínění o člancích věroučných; ale k půtkám, tenkrát v Čechách tak obecným, nedošlo, neboť ustanoveno hned ve druhém roce na Kunvaldě přebývání, aby Bratří „všech traktátů zanechajíce, dosti měli na zákonu božím a jemu sprostně uvěřili.“ Tím vytčen vznikající Jednotě hned od počátku směr praktický; otázky věroučné nepokládány za hlavní, a tím také odstraněno úskalí, o něž by se malá ještě a slabá lodička nové Jednoty snadno byla mohla ztroskotati.

Kolonie Kunvaldská měla hned z počátku zvláštní statuta ke zřízení svému ve věcech jak duchovních tak i světských. Vedle bratra Řehoře požíval největší váhy farář z nedalekého Žamberka, Michal, odtud Žamberský zvaný. Novým osadníkům bylo však hned z počátku snášeti mnoho nesnází a protivenství. Jmenovitě okolní kněžstvo jalo se na ně žalovati a sám jejich přísný život pokládán za pokrytectví. Než stížnosti ty a žaloby neměly z počátku žádných úspěchů, neboť sám arcibiskup Rokycana se Kunvaldských ujímal. Než i on stal se jejich protivníkem, když sami ze sebe kněží sobě ustanovovali a dospělé jali se křtiti podruhé.

Poněvadž také král Jiří, obávaje se z nového učení nových zmatků a bouří, mysl svou proti nim obrátil, a když nad to „znamenití kněží královou na tom postavili, aby těm věcem věřila na nás, kteréž před pánem bohem křivé byly“, strhli se nad csadou

Kunvaldskou bouře, která mladou Jednotu odtud vyplašila. I sám bratr Řehoř musil odtud a r. 1461 poprvé byl mučen pro počínání své. Rovněž i mnozí jiní vyznavači nového učení drahý čas strádali u vězení. Většina se pak rozprchla a ukrývala se po horách a lesích. Okolní krajina se k takovým bezděčným, nehostným bytům ovšem dobře hodila.

Než ani rozplašení myslí nepozbývali a pracovali o pevné organizaci své. V těch dobách r. 1467 zrovna sešli se tajně ve Lhotce na Rychnovsku přední údové v počtu asi 70 osob a tu losy, které mládeneček Prokop vytahoval, zvolení tři na kněžství, a jeden z těch tři „aby první místo držel“. Byl to ten muž, kteréhož bratr Řehoř, r. 1461 mučený pro své přesvědčení, v útrapách a mdlobách maje vidění, prý zřel jako biskupa. První tento biskup bratrský, bratr Matěj, narodil se v Kunvaldě r. 1442, odtud Konvaldským nebo po nedalekém městě Žamberským se nazývá. Za biskupa posvětil jej bratr Michal, farář Žamberský. Nevynikal však žádoucí energií, jaké bylo třeba Jednotě za těžkých těch časů, zvláště když ke všemu v ní samé se na čas i roztržka stala. Než jinak líčí jej Blahoslav jako člověka Bohu i lidem milého. Bratr Matěj Konvaldský zemřel v Lipníku r. 1500.

Tou dobou se již bratřím v Kunvaldě a po všem okolí značně uvolnilo, neboť r. 1495 znamenitý pan Vilém z Pernštejna koupil zboží Litické a vládl také na panství Potštejnském. Ušlechtilý tento muž, původce smlouvy Svatováclavské, vynikal daleko povahou svou a smýšlením nad tehdejší šlechtu českou. U věcech náboženských byl velice snášliv, chtěje tomu, aby odsuzování lidí a jich vyznání ponecháno bylo pánu Bohu. Proto Jednota Bratrská si na jeho panstvích oddechla. Muž povahy tak ušlech-

tilé zajisté uznával snahy její a v srdci svém jí přál, jak dosvědčuje jeho přiznání: „S Římany věřím (byltě katolík), s Čechy (t. j. podobojími) držím, s Bratřími umírám.“

Také jeho syn Vojtěch choval se shovívavě ku Bratřím na svých panstvích, i Vojtěchův bratr Jan, jenž si i evangelické učení oblíbil. Janovi však synové Vratislav i Jaroslav byli horliví katolíci, a zvláště tento, když se panství ujal, zle na Bratry dokročil r. 1547 a ze svých statků je bez ohledu a milosrdenství vypudil. To bylo první exilium bratrské. Tenkrát v krajinách při Orlicích a dále na svahu hor Orlických nastalo smutné stěhování a bylo nářku a pláče žalostného.

Rána ta však Jednotě v těchto končinách smrtelnou nebyla. Udržela se tu potají, a později za dob příznivějších se zmohla tak, že i za děsné bouře pobělohorské se tu dlouho udržela a stala se také na čas útlkem Bratřím odjinud vypuzeným, jmenovitě i slavnému biskupu svému Janu Amosu Komenskému. I pak, když protireformace v Čechách i na Moravě úplně provedena, zůstali v těchto krajinách Čeští Bratři a evangelíci, na oko se ovšem k učení katolickému hlásíce. Což by mohl vypravovati nejeden úval lesní, nejedna roklina tu v okolí o tajných, nočních pobožnostech lidí věrných víře svých otců, kteří se tu scházeli, aby zazpívali starobratrskou píseň nebo přečetli kapitolu z tajené, skrývané knihy, bible nebo Komenského „Praxis, či cvičení se v pobožnosti“! Tu v těch chudých chatrčích žili bibláři a čtenáři, nyní již vymírající, tu udržovala se paměť na lepší a slavnější minulost.

Což myšlenek a vzpomínek vzbudila v nás ta ves! Sama již nic nepamatuje. Ze starého Kunvaldu,

někdy celého dřevěného, nezbylo nic. Obyvatelé pak bratrští byli nejednou vyplašeni a vypuzeni. V dobách pobělohorských usadilo se tu nové obyvatelstvo; v nynějším Kunvaldě nezachovalo se žádné zkazky, žádných vzpomínek, a co tu o Bratřích známo, to je z knih. — —